

Mitä muinoin ymmärrettiin kopioimisella?

Kuten tiedetään tarkoitetaan *kopioimisella* nykyään 'jäljentämistä', joten *kopio* on yleensä jäljennös. Tämä sanan merkitys tunnetaan kaikissa sivistysmaissa, mutta sen alkumerkitys on ollut toinen. Latinan *copia* -sanasta, joka merkitsee 'suurta määrää' ja 'runsautta' sekä monikossa käytettynä jopa 'suurta sotajoukkoakin' ei vanhanajan latinan kirjakieli tuntenut muuta verbi johdosta kuin *copiari*, jolla tarkoitettiin 'itsensä varustamista runsaasti jollakin'. *Copia* -sanan alkuperäinen 'runsautta' tarkoittava merkitys ilmenee vieläkin sellaisissa sanoissa kuin italian ja espanjan *copia* ja samojen kielten sanoissa *copioso* 'runsas' ja ranskan *copieux*, ruots. *kopiös* 'suunnaton'.

Kirjallisuuden levittämistä silmällä pitäen tunnettiin jo vanhan Rooman aikoina jonkinlainen tekstien monistaminen, jota suoritettiin siten, että useat *librarii* -nimiset kirjurit sane-lun mukaan kirjoittivat kuulemaansa luettua yhtäikaa muistiin. Tällainen »kopioiminen» oli kuitenkin sekä kuulijain silloisen kirjoitustaidon että kuulemisen epätarkkuuden johdosta usein puutteellista. Vasta keskiajan latinassa tavataan sana *copiare*, jolla edellä mainitusta *copia* -sanasta johduneena on täytynyt olla 'monistamisen' merkitys. Miten lienee tämä *copiare* myöhemmin saanut merkityksen 'jäljentää'? Tunnettu saksalainen romanisti von Wartburg kirjoittaa moniosaisessa ranskan kielen etymologisessa sanakirjassaan *copia*

-sanan kohdalla: »On mahdollista, että on lähdetty keskiajan latinan verbistä *copiare*, joka saattoi merkitä 'monistaa'. Sen johdosta olisi sitten *copia* saanut monistettavaksi tarkoitettuna yksityisen kappaleen merkityksen.» Kun v. W. sanoo *copia*-sanansaaneen 'monistettavaksi tarkoitettuna' (zum Zweck der ervielfältigung) yksityisen kappaleen merkityksen, se voinee tuskin riittää selittämään 'jäljentämisen' merkityksen syntymistä.

Niin sanotun semasiologisen tutkimuksen eräänä kohteena huomio kiintyy lauseopillisiin seikkoihin, siis siihen, miten sanan merkitys on riippuvainen lauseyhteydestä. Ottaaksemme valaisevan esimerkin suomen kielestä mainittakoon, että esim. sana *vuotaa* voi saada jopa aivan vastakkaisenkin merkityksen lauseyhteyden johdosta: sanoessamme *lynmyri vuotaa* sen sisältö menee siitä pois, mutta kun suomalainen valittaa, että *katto* tai *vene vuotaa*, niin vesi tulee päin vastoin sisään. Keskiajan latinan *copiare* esiintyi 'monistamista' tarkoittavana julisteiden ja asiakirjojen yhteydessä, jotka oli helppo monistaa, mutta myös sellaisten kohteiden kuin käsikirjoitusten ja taideteosten yhteydessä. Sellainen kohde kuin keskiaikainen, usein monituhatsakeinen, vanha pergamentille maalamalla tekstattu käsikirjoitus, alkukirjaimiin usein liittyvine kuvattavaan sisältöön kohdistuvine hienoine monivärisine miniatyyreineen vaati kopistilta erinomaista tarkkuutta ja taitoa ja kysyi monivuotista, hellittämätöntä työtä, jota tavallisesti suoritti joku maailmalta kammioonsa eristäytynyt munkki: tämä on antanut aiheen puhua 'luostarityöstä'. Sellaisen käsikirjoituksen kopioiminen ei työn suorittajassa enempää kuin sen näkijässäkään voinut synnyttää ajatustakaan mistään monis-

tamisesta, vaan kyllä siinä työn suorittaja sai todellakin tuntea itsensä onnelliseksi, jos joskus saattoi viedä sen jäljentämisen päätökseen. Sellaisessa työssä muuttui *kopioiminen* yksinomaan 'jäljentämiseksi'.

Kun on kysymys tällaisesta käsikirjoituksen jäljentämisestä, jolloin kopistilla on edessään kaksi käsikirjoitusta, toinen alkuperäinen ja toinen oma jäljentämänsä, voisi ehkä ajatella *copia*-sanansaaneen merkityksen 'jäljennös' aivan toisaaltakin. 1300-luvulta, jolloin italian *copia* jo saattoi merkitä 'tarkkaa jäljennöstä' (*riproduzione fedele*), oli olemassa toinen, nim. ital. sana *coppia*, joka johduneena latinan sanasta *cop(u)la* (vrt. lat. *duplum* ja ital. *doppio*) merkitsi 'paria'. Onhan alkuperäisen käsikirjoituksen jäljennös käsikirjoituksen kaksoiskappale tai sen pari, ja sekä alkuperäinen että sen jäljennös muodostavat yhteensä parin. Niin ollen voisi ehkä ajatella — tämän kirjoittaja ei ole sitä missään nähnyt mainittavan — ital. *coppia*-sanan merkityksen vaikuttaneen *copia*-sanana 'jäljennös'-merkityksen syntyyn, mutta riittänee jo ylempänä mainittu *copiare*-sanana läheinen syntaktinen yhteys käsikirjoitukseen (tai johonkin muuhun suureen maalaukseen tai veistokseen, jolloin ei voida ajatella monistamista) yksinkin selittämään, miksi sen merkitys on voinut olla vain 'jäljentää' eikä 'monistaa'.

1400-luvulla alkaneen kirjapainotaidon kehitys vei *kopioimisen* ja 'jäljentämisen' jälleen uusille urille. Silloinhan käsikirjoituksen painattamisen ensimmäinen vaihe kohdistui tekstin kirjainten veistämiseen puiisiin levyihin, jotka sitten musteella siveltyinä voitiin paperille painaa. Tästä vaivalloisesta 'jäljentämisestä' oli kuitenkin se haitta, että koko sivun kirjainten ollessa samaan puolevyyn

veistetyt niitä ei voitu käyttää muiden sivujen painattamiseen, vaan oli kirjan painattamista varten vuoltava jokainen sivu uuteen levyyn. Vasta kun alettiin valmistaa jokainen kirjain erillisiin pikkulevyihin, ne voitiin latoa ja tarvittaessa taas purkaa uusia sivuja varten. Aikaa myöten kuitenkin nämä puiset kirjaimet kuluivat ja kävivät käyttökelvottomiksi, minkä vuoksi ne korvattiin metallista valetuilla. Sitä mukaa kuin painatustekniikka yhä koneellistui ja alettiin painettavan kirjan kirjasimet valaa yhteen koko-

naisiksi riveiksi, kävi käsikirjoituksen jäljentäminen ja samalla monistaminen yhä koneellisemmaksi ja siten nopeammaksi.

Alkuperäinen *kopioiminen*, joka muinoin tarkoitti johtonsa mukaisesti vain 'monistamista', on siis saanut jo keskiajalla 'jäljentämisen' merkityksen, kunnes se kirjapainon keksimisen johdosta käsittää sekä jäljentämisen että monistamisen ja saa kuvaannollisessa kielenkäytössä merkityksen 'jäljitellä, matkia', jopa 'toistaa' ja 'harjoittaa kirjallista varkautta'.

W. O. RENKONEN